

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد مرودشت

دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی

پایان نامه جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش روانشناسی عمومی

عنوان:

نقش واسطه ای طرحواره های شناختی ناسازگار در ارتباط با فرآیند و محتوای خانواده و شیوه های مقابله با تعارض دانش آموزان دبیرستان های شیراز

استاد راهنما:

دکتر سیروس سروقد

استاد مشاور:

دکتر سیامک سامانی

نگارش:

ایران جلالی

پاییز ۹۰

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
فصل اول: بیان موضوع پژوهش	
۲.....	مقدمه.....
۳.....	بیان مسئله.....
۷.....	اهمیت و ضرورت پژوهش.....
۹.....	هدف پژوهش.....
۱۲.....	فرضیه های پژوهش.....
۱۳.....	تعاریف نظری و عملیاتی متغیر های پژوهش.....
۱۸.....	سوال های پژوهش.....
فصل دوم: ادبیات و پیشینه پژوهش	
۲۰.....	مقدمه.....
۲۰.....	مبانی نظری تعارض.....
۲۲.....	مفروضه های اولیه در نظریه تعارض.....
۲۴.....	مفاهیم اولیه در نظریه تعارض.....
۲۵.....	مبانی نظری طرحواره.....
۳۹.....	نیازهای تحولی.....
۴۵.....	مبانی نظری خانواده.....
۴۵.....	نظریه ساختاری – کنش نگر.....
۴۶.....	نظریه تحولی خانواده.....
۴۷.....	نظریه مبادله ای خانواده.....

۴۷ نظریه تعارض خانواده
۴۸ نظریه استرس خانواده
۴۸ نظریه سیستمی خانواده
۴۹ مدل های خانواده
۴۹ مدل سیستم های بیورز
۴۹ مدل مدور ترکیبی
۵۰ مدل فرآیند و محتوای خانواده
۵۱ فرآیندهای خانواده
۵۳ محتوای خانواده
۵۳ بافت اجتماعی خانواده
۵۴ پژوهش های داخلی و خارجی
۵۴ پژوهش های داخلی و خارجی مرتبط با سبک های تعارضی
۵۷ پژوهش داخلی و خارجی مرتبط با طرحواره های ناسازگار اولیه
۵۹ پژوهش های داخلی و خارجی مرتبط با فرآیند محتوای خانواده
۶۲ جمع بندی

فصل سوم: روش پژوهش

۶۴ مقدمه
۶۴ روش پژوهش
۶۴ جامعه آماری
۶۴ نمونه و روش نمونه گیری
۶۵ داده های جمعیت شناختی
۶۶ ابزار پژوهش

۶۶	مقیاس نسخه دوم شیوه مقابله با تعارض رحیم
۶۸	پرسشنامه طرحواره های بانگ
۶۹	مقیاس خود گزارشی فرآیند خانواده
۷۰	مقیاس خود گزارشی محتوای خانواده
۷۱	روش انجام پژوهش
۷۲	روش آماری پژوهش
۷۲	مسائل اخلاقی پژوهش

فصل چهارم: یافته های پژوهش

۷۴	مقدمه
۷۵	یافته های توصیفی
۷۷	یافته های استنباطی

فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری

۱۰۷	بحث و نتیجه گیری
۱۱۹	محدودیت های پژوهش
۱۱۹	پیشنهادات پژوهش
۱۲۱	منابع و مأخذ

پیوست

I	الف) پرسشنامه شیوه های مقابله با تعارض رحیم
---	-------	---

III.....پرسشنامه طرحواره یانگ.....

IX.....مقیاس خودگزارشی فرآیند و محتوای خانواده سامانی.....

XV.....چکیده لاتین.....

فهرست جداول

- جدول ۱-۳: درصد فراوانی افراد نمونه بر حسب جنسیت..... ۶۵
- جدول ۲-۳: ویژگی های افراد نمونه از نظر ناحیه ی تحصیلی..... ۶۵
- جدول ۱-۴: میانگین و انحراف معیار مقیاس های شیوه حل تعارض با مادر..... ۷۵
- جدول ۲-۴: میانگین و انحراف معیار مقیاس های شیوه حل تعارض با پدر..... ۷۵
- جدول ۳-۴: میانگین و انحراف معیار طرحواره های ناسازگار شناختی..... ۷۶
- جدول ۴-۴: میانگین و انحراف معیار مقیاس های فرآیند خانواده..... ۷۶
- جدول ۵-۴: میانگین و انحراف معیار مقیاس های محتوای خانواده..... ۷۷
- جدول ۶-۴: نتایج آزمون نقش واسطه ای طرحواره های شناختی ناسازگار در ارتباط با فرآیند و شیوه حل تعارض همراهانه با مادر..... ۷۸
- جدول ۷-۴: نتایج آزمون نقش واسطه ای طرحواره های شناختی ناسازگار در ارتباط با فرآیند و شیوه حل تعارض مهربانانه با مادر..... ۷۸
- جدول ۸-۴: نتایج آزمون نقش واسطه ای طرحواره های شناختی ناسازگار در ارتباط با فرآیند و شیوه حل تعارض سلطه گرانه با مادر..... ۷۹
- جدول ۹-۴: نتایج آزمون نقش واسطه ای طرحواره های شناختی ناسازگار در ارتباط با فرآیند و شیوه حل تعارض مصالحه گرانه با مادر..... ۸۰
- جدول ۱۰-۴: نتایج آزمون نقش واسطه ای طرحواره های شناختی ناسازگار در ارتباط با فرآیند و شیوه حل تعارض اجتنابی با مادر..... ۸۰
- جدول ۱۱-۴: نتایج آزمون نقش واسطه ای طرحواره های شناختی ناسازگار در ارتباط با فرآیند و شیوه حل تعارض همراهانه با پدر..... ۸۱

- جدول ۴-۱۲ نتایج آزمون نقش واسطه ای طرحواره های شناختی ناسازگار در ارتباط با فرآیند و شیوه حل تعارض مهربانه با پدر..... ۸۲
- جدول ۴-۱۳ نتایج آزمون نقش واسطه ای طرحواره های شناختی ناسازگار در ارتباط با فرآیند و شیوه حل تعارض سلطه گرانه با پدر..... ۸۲
- جدول ۴-۱۴ نتایج آزمون نقش واسطه ای طرحواره های شناختی ناسازگار در ارتباط با فرآیند و شیوه حل تعارض مصالحه گرانه با پدر..... ۸۳
- جدول ۴-۱۵ نتایج آزمون نقش واسطه ای طرحواره های شناختی ناسازگار در ارتباط با فرآیند و شیوه حل تعارض اجتنابی با پدر..... ۸۴
- جدول ۴-۱۶ نتایج آزمون نقش واسطه ای طرحواره های شناختی ناسازگار در ارتباط با محتوای و شیوه حل تعارض همراهانه با مادر..... ۸۴
- جدول ۴-۱۷ نتایج آزمون نقش واسطه ای طرحواره های شناختی ناسازگار در ارتباط با محتوای و شیوه حل تعارض مهربانه با مادر..... ۸۵
- جدول ۴-۱۸ نتایج آزمون نقش واسطه ای طرحواره های شناختی ناسازگار در ارتباط با محتوای و شیوه حل تعارض مصالحه گرانه با مادر..... ۸۶
- جدول ۴-۱۹ نتایج آزمون نقش واسطه ای طرحواره های شناختی ناسازگار در ارتباط با محتوای و شیوه حل تعارض اجتنابی با مادر..... ۸۶
- جدول ۴-۲۰ نتایج آزمون نقش واسطه ای طرحواره های شناختی ناسازگار در ارتباط با محتوای و شیوه حل تعارض سلطه گرانه با مادر..... ۸۷
- جدول ۴-۲۱ نتایج آزمون نقش واسطه ای طرحواره های شناختی ناسازگار در ارتباط با محتوای و شیوه حل تعارض همراهانه با پدر..... ۸۸
- جدول ۴-۲۲ نتایج آزمون نقش واسطه ای طرحواره های شناختی ناسازگار در ارتباط با محتوای و شیوه حل تعارض اجتنابی با پدر..... ۸۸

جدول ۴-۲۳	نتایج آزمون نقش واسطه ای طرحواره های شناختی ناسازگار در ارتباط با محتوای و شیوه حل تعارض مهربانانه با پدر.....	۸۹
جدول ۴-۲۴	نتایج آزمون نقش واسطه ای طرحواره های شناختی ناسازگار در ارتباط با محتوای و شیوه حل تعارض سلطه گرانه با پدر.....	۹۰
جدول ۴-۲۵	نتایج آزمون نقش واسطه ای طرحواره های شناختی ناسازگار در ارتباط با محتوای و شیوه حل تعارض مصالحه گرانه با پدر.....	۹۰
جدول ۴-۲۶	ماتریس همبستگی ابعاد محتوای خانواده با طرحواره های شناختی ناسازگار.....	۹۳
جدول ۴-۲۷	همبستگی بین خرده مقیاس های فرآیند خانواده و طرحواره های شناختی ناسازگار	۹۴
جدول ۴-۲۸	ضریب همبستگی بین خرده مقیاس های فرآیند خانواده با شیوه های حل تعارض	۹۵
جدول ۴-۲۹	ضریب همبستگی بین خرده مقیاس های فرآیند خانواده با شیوه حل تعارض با مادر	۹۶
جدول ۴-۳۰	ضریب همبستگی بین خرده مقیاس های فرآیند خانواده با شیوه حل تعارض با پدر	۹۷
جدول ۴-۳۱	ضریب همبستگی بین خرده مقیاس های محتوای خانواده با شیوه حل تعارض با مادر	۹۸
جدول ۴-۳۲	ضریب همبستگی بین شیوه حل تعارض با مادر و طرحواره های شناختی ناسازگار	۱۰۰
جدول ۴-۳۳	ضریب همبستگی بین شیوه های حل تعارض با پدر و طرحواره های شناختی ناسازگار
جدول ۴-۳۴	نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه پیش بینی طرحواره ها از روی خرده مقیاس های فرآیند
جدول ۴-۳۵	نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه پیش بینی طرحواره های ناسازگار از روی خرده مقیاس های
محتوا	۱۰۳

فهرست شکل ها

شکل ۱-۱: مدل مفروض نقش واسطه‌گری طرحواره‌های شناختی با فرآیند و محتوای خانواده

و شیوه‌های مقابله با تعارض..... ۹

شکل ۱-۴: مدل مفروض نقش واسطه‌ای طرحواره‌های ناسازگار در ارتباط با فرآیند و شیوه

حل تعارض همراهانه با مادر..... ۷۸

شکل ۲-۴: مدل مفروض نقش واسطه‌ای طرحواره‌های ناسازگار در ارتباط با فرآیند و شیوه

حل تعارض مهربانانه با مادر..... ۷۹

شکل ۳-۴: مدل مفروض نقش واسطه‌ای طرحواره‌های ناسازگار در ارتباط با فرآیند و شیوه

حل تعارض سلطه‌گرانه با مادر..... ۷۹

شکل ۴-۴: مدل مفروض نقش واسطه‌ای طرحواره‌های ناسازگار در ارتباط با فرآیند و شیوه

حل تعارض مصالحه‌گرانه با مادر..... ۸۰

شکل ۵-۴: مدل مفروض نقش واسطه‌ای طرحواره‌های ناسازگار در ارتباط با فرآیند و شیوه

حل تعارض اجتنابی با مادر..... ۸۱

شکل ۶-۴: مدل مفروض نقش واسطه‌ای طرحواره‌های ناسازگار در ارتباط با فرآیند و شیوه

حل تعارض همراهانه با پدر..... ۸۱

شکل ۷-۴: مدل مفروض نقش واسطه‌ای طرحواره‌های ناسازگار در ارتباط با فرآیند و شیوه

حل تعارض مهربانانه با پدر..... ۸۲

شکل ۸-۴: مدل مفروض نقش واسطه‌ای طرحواره‌های ناسازگار در ارتباط با فرآیند و شیوه

حل تعارض سلطه‌گرانه با پدر..... ۸۳

شکل ۹-۴: مدل مفروض نقش واسطه ای طرحواره های ناسازگار در ارتباط با فرآیند و شیوه

حل تعارض مصالحه گرانه با پدر..... ۸۳

شکل ۱۰-۴: مدل مفروض نقش واسطه ای طرحواره های ناسازگار در ارتباط با فرآیند و شیوه

حل تعارض اجتنابی با پدر..... ۸۴

شکل ۱۱-۴: مدل مفروض نقش واسطه ای طرحواره های ناسازگار در ارتباط با محتوا و شیوه

حل تعارض همراهانه با مادر..... ۸۵

شکل ۱۲-۴: مدل مفروض نقش واسطه ای طرحواره های ناسازگار در ارتباط با محتوا و شیوه

حل تعارض مهربانانه با مادر..... ۸۵

شکل ۱۳-۴: مدل مفروض نقش واسطه ای طرحواره های ناسازگار در ارتباط با محتوا و شیوه

حل تعارض مصالحه گرانه با مادر..... ۸۶

شکل ۱۴-۴: مدل مفروض نقش واسطه ای طرحواره های ناسازگار در ارتباط با محتوا و شیوه

حل تعارض اجتنابی با مادر..... ۸۷

شکل ۱۵-۴: مدل مفروض نقش واسطه ای طرحواره های ناسازگار در ارتباط با محتوا و شیوه

حل تعارض سلطه گرانه با مادر..... ۸۷

شکل ۱۶-۴: مدل مفروض نقش واسطه ای طرحواره های ناسازگار در ارتباط با محتوا و شیوه

حل تعارض همراهانه با پدر..... ۸۸

شکل ۱۷-۴: مدل مفروض نقش واسطه ای طرحواره های ناسازگار در ارتباط با محتوا و شیوه

حل تعارض اجتنابی با پدر..... ۸۹

شکل ۱۸-۴:مدل مفروض نقش واسطه ای طرحواره های ناسازگار در ارتباط با محتوا و شیوه

حل تعارض مهربانانه با پدر.....۸۹

شکل ۱۹-۴:مدل مفروض نقش واسطه ای طرحواره های ناسازگار در ارتباط با محتوا و شیوه

حل تعارض سلطه گرانه با پدر.....۹۰

شکل ۲۰-۴:مدل مفروض نقش واسطه ای طرحواره های ناسازگار در ارتباط با محتوا و شیوه

حل تعارض مصالحه گرانه با پدر.....۹۱

شکل ۲۱-۴:مدل مفروض نقش واسطه ای طرحواره های ناسازگار برای شیوه های حل تعارض

با مادر و محتوای خانواده.....۹۱

شکل ۲۲-۴:مدل مفروض نقش واسطه ای طرحواره های ناسازگار برای شیوه های حل تعارض

با پدر و محتوای خانواده.....۹۲

چکیده

به منظور بررسی نقش واسطه ای طرحواره های شناختی ناسازگار در ارتباط با فرآیند و محتوای خانواده و شیوه های مقابله با تعارض ۴۰۰ نفر (۲۴۰ دختر و ۱۶۰ پسر) از دانش آموزان دوره دبیرستان شهر شیراز به روش تصادفی از نوع خوشه ای چند مرحله ای انتخاب شدند. داده ها به کمک پرسش نامه شیوه مقابله با تعارض رحیم (۱۹۹۵)، پرسشنامه طرحواره های یانگ (۱۹۹۹) و پرسشنامه فرآیند و محتوای خانواده سامانی (۱۳۸۷) گردآوری شد. شاخص برازندگی مدل ها نشان داد که، مدل های مفروض با متغیر مستقل محتوای خانواده در رابطه با شیوه های حل تعارض با مادر (به استثنای شیوه سلطه گرانه) و شیوه حل تعارض با پدر (به استثنای شیوه مهربانانه، سلطه گرانه و مصالحه گرانه) همگی تأیید شدند. مابقی مدل ها تایید نشد. ضریب همبستگی و تحلیل رگرسیون چندگانه نیز نشان داد که بین طرحواره های شناختی و تمام مولفه های محتوای خانواده (به استثنای دیگر جهت مندی با فضای زندگی و منابع مالی) و تمام مولفه های فرآیند خانواده (به استثنای باورهای مذهبی) رابطه منفی و معنی داری وجود دارد. بین شیوه های حل تعارض با والدین و تمام مولفه های فرآیند خانواده (به استثنای باورهای مذهبی که رابطه ای وجود ندارد) رابطه ای مثبت و معنی داری وجود دارد. بین شیوه های حل تعارض با والدین و تمام مولفه های محتوای خانواده (به استثنای فضای زندگی با شیوه های حل تعارض همراهانه، مصالحه گرانه و اجتنابی با پدر و فضای زندگی، شغل و تحصیلات با همراهانه و شغل و تحصیلات، زمان، سلامت جسمی و روانی و فضای زندگی با مصالحه گرانه) رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. بین طرحواره های شناختی با شیوه های حل تعارض با مادر (به استثنای گوش به زنگ بودن با مصالحه گرانه) و شیوه های حل تعارض با پدر (به استثنای گوش به زنگ بودن و محدودیت مختل با مصالحه گرانه) رابطه منفی و معناداری وجود دارد. بین شیوه های حل تعارض سلطه گرانه با والدین و طرحواره ها رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. لازم به ذکر است به ترتیب ابعاد تصمیم گیری و حل مسئله، انسجام و احترام متقابل و باورهای مذهبی از فرآیند خانواده، پیش بینی کننده های معنی داری برای طرحواره های شناختی ناسازگار ($P < 0/0001$) و به ترتیب ابعاد زمان برای با هم بودن، ظاهر بدنی و منزلت اجتماعی، شغل و تحصیلات و تسهیلات تحصیلی از محتوای خانواده پیش بینی کننده های معنی دار برای طرحواره های شناختی ناسازگار ($P < 0/0001$) بودند.

واژگان کلیدی: شیوه مقابله با تعارض، طرحواره های شناختی ناسازگار، فرآیند و محتوای خانواده

فصل اول

کلیات تحقیق

مقدمه

خانواده اولین اجتماعی است که کودک در آن شکل می‌گیرد و رشد می‌کند. زمانی که نیاز کودک به محبت، ثبات، پذیرش، همدلی و احترام ارضا نشود، اعتماد به نفس کودک و استقلال او را کاهش داده و وی را با نقص در مسئولیت‌پذیری، انتخاب اهداف بلند مدت و واقع بینانه برای زندگی مواجه می‌سازد و طرحواره‌های ناکارآمدی که از دانش گذشته شکل گرفته و می‌تواند ادارک‌ها و ارزیابی‌های بعدی را هدایت نماید در او ایجاد می‌سازد؛ که به زندگی بزرگسالی راه می‌یابد و در رفتارهای ناسازگارانه مانند: بی‌کفایتی، اختلالات شخصیتی، اعتیاد و ... تجلی می‌یابند. از آنجایی که ریشه تحولی طرحواره‌های ناسازگار اولیه در تجرب نامگوار دوران کودکی نهفته است، بنابراین خانواده نقش مهمی را در سلامت روان کودک و نوجوان خود ایفا می‌کند؛ زیرا تا حد زیادی پویایی‌های خانواده بازتاب دقیق جهان ذهنی کودک است. کودکی که در محیط اولیه زندگی اش ثبات، درک شدن و عشق وجود ندارد و نیازهایش بطور نامگوار ناکام می‌شود و یا اینکه والدینش بیش از حد به رفاه و آسایش وی توجه می‌کنند در حالی که تامین رفاه و راحتی در حد متعادل برای رشد سالم لازم است، بی‌شک این عوامل، طرحواره‌های ناسازگاری را در ذهن کودک ایجاد می‌کنند که در بزرگسالی مشکلات و ناراحتی‌هایی را برای او به وجود می‌آورد، پس بستر خانواده، اولین و مهم‌ترین مکانی است که می‌تواند سازگاری‌ها و ناسازگاری‌های بعدی را در کودک و نوجوان ایجاد کند. تعارض نیز هنگامی بوجود می‌آید که افراد منظوره‌های مغایر یکدیگر را برای بدست آوردن اهداف دارند یا زمانی که هدف‌های ناهمسازی دارند. از آنجا که نوجوانی دوره استقلال و بیان عقاید مختلف است و کشمکش با والدین افزایش یافته و گاهی در دسر ساز می‌شود و به دلیل مشاهده برخورد‌های منفی فوری و یا حتی شدید در هنگام تعارض، مطالعه این فرآیند از اهمیت ویژه‌ای برخوردار می‌باشد.

بیان مسئله

نقش خانواده، یک نقش همه‌جانبه است که فرد را تحت تاثیر تنظیمات همه‌جانبه از قبیل بیولوژیکی، شناختی، هیجانی و اجتماعی قرار می‌دهد تا بتوانند در آینده تبدیل به یک بزرگسال شود،

بنابراین خانواده قادر است با حمایت از فرزندان خود، آنها را از عواقب احتمالی که در آینده ممکن است برای آنها به وجود آید یا محافظت کند یا آموزش مهارت های مختلف فرد را برای مقابله با مشکلات احتمالی در آینده تجهیز نماید.

تعارض بخش اجتناب ناپذیر هستی انسان است، خواه در زندگی شخصی، خواه در زندگی جمعی، هر زمان و هر جا که افراد بصورت گروهی باشند، احتمال رخداد تعارض وجود دارد. خانواده نیز از این موضوع مستثنی نیست و از اهمیت ویژه ای برخوردار است؛ می توان گفت در تمامی کوشش های انسانی اگر همکاری و صلح یک روی سکه باشد، تعارض روی دیگر آن است. در واقع تعارض^۱ ارتباطی است که نشان دهنده منازعه و کشمکش بر سر اهداف ناسازگار بین دو فرد وابسته به هم می باشد (هاکر^۲ و ویلموت^۳، ۱۹۹۵).

تصور کلی بر این است که تعارض همواره دارای پیامدهای منفی است برای مثال برخی اوقات مشاهده شده است که تعارض، بعضی از رفتارهای سازش نیافته را در افرادی که سعی در مقابله با آن دارند، ایجاد کرده است؛ رفتارهایی مانند: مصرف مواد مخدر، کم خوری و پر خوری، رفتار پرخاشگرانه و یا فرمانبرداری بیش از حد (هاریگوپال^۴، ۱۹۹۵).

بطور کلی افراد واکنش های مختلفی به موقعیت های تعارض از خود نشان می دهند که می توان آنها را بصورت زیر خلاصه کرد:

پاسخ های روانشناختی مانند بی توجهی، بی علاقه‌گی، نارضایتی، اضطراب، انزوا و ناکامی.

پاسخ های رفتاری مانند مصرف الکل و مواد مخدر، کم خوری و پر خوری، پرخاشگری و خرابکاری.

پاسخ های فیزیولوژیکی مانند: زخم معده، مشکلات تنفسی، فشار خون بالا، انواع سردرد و ... (دایاس^۵

و همکاران، ۱۹۹۹).

¹ Conflict

² Hocker

³ Wilmot

⁴ Harigopal

⁵ Dayas

بر خلاف وجود چنین مشکلات و پیامدهایی، تعارض بخش اجتناب ناپذیر روابط است و از طرف دیگر می تواند بصورت مثبت هم به کیفیت روابط و هم به رشد تعارض پرداخت. حل موثر تعارض و مدیریت تعارض از طریق ارتباط و شیوه مقابله ای مناسب، مهارت های حل مسئله و تصمیم گیری درست امکان پذیر است.

به طور کلی شیوه های حل تعارض به دونوع سازنده و غیر سازنده تقسیم می شود: تعارض سازنده بر مصالحه و راه حل های مناسب و مثبت استوار است و تعارض غیر سازنده، بر تهدید و راه حل های استبدادی و نامناسب. اگر شیوه مناسبی برای حل تعارض بکار رود، پیامدهای کارآمد و سودمندی بوجود خواهد آمد. برای فهم جامع و کامل پدیده تعارض و غلبه بر آن آگاهی از مقدار تعارض در سطوح مختلف و شیوه های حل تعارض ارتباطی، امری مهم و ضروری است (رحیم، به نقل از سکیوگوچی^۶، ۱۹۹۵).

طرحواره های ناسازگار اولیه^۳، درون مایه ها یا الگوهای فراگیر و عمیق درباره خود و دیگران هستند که به شدت ناکارآمدند. این طرحواره ها از خاطرات، هیجان ها، شناخت واره ها و احساس های بدنی تشکیل شده اند. آنها در طی دوران کودکی به وجود می آیند و در طول زندگی پیچیده تر می شوند، بازنمایی دقیق از محیط پیرامون ایجاد می کنند و در بزرگسالی تا حدودی بازتاب دقیق از محیط زندگی اولیه محسوب می شوند، طرحواره های ناسازگار اولیه به عنوان بخشی از سائق انسان، برای بقای خود می جنگد و نقش عمده ای در چگونگی تفکر، احساس و ارتباط با دیگران ایفا می کنند. وقتی افراد با محیط هایی رو به رو می شوند که یادآور محیط های دوران کودکی آنهاست، طرحواره های شان برانگیخته می شوند و به محض بروز چنین اتفاقاتی، فرد مورد هجوم و سیطره عواطف منفی شدید قرار می گیرد. نیازهای هیجانی اصلی برآورده شده و به عنوان آبشخور اساسی طرحواره های ناسازگار اولیه در نظر گرفته می شوند و تجارب ناخوشایند دوران کودکی به عنوان ریشه تحولی طرحواره ها محسوب می شوند. خلق و خوی

⁶ Sekiguchi
3early maladaptive schemas

فطری کودک، خانواده و تأثیرات فرهنگی نیز در این بین تأثیر گذار است (یانگ^۷ و همکاران، ۲۰۰۳ به نقل از حمیدپور، ۱۳۸۶).

یانگ معتقد است که طرحواره های ناسازگار اولیه، قدیمی ترین مولفه های شناختی محسوب می شوند و حتی گاهی اوقات پیش از آنکه کودک زبان بیاموزد شکل می گیرد (طرحواره های پیش کلامی)، این طرحواره ها الگویی برای پردازش تجارب بعدی محسوب می شوند و اغلب نفوذ خود را بر سیستم پردازش اطلاعات در زیر آستانه هوشیاری اعمال می کنند. بنابراین عقاید هسته ای به عنوان بازنمودی سطحی از طرحواره های شناختی نامشروط می تواند به عنوان عاملی تأثیر گذار و مهم بر شیوه های مقابله با تعارض نقش اساسی خود را ایفا کند (یانگ و همکاران، ۲۰۰۴ به نقل از حمیدپور، ۱۳۸۶).

باید در نظر داشت که خانواده خود نظامی پویاست که با تأکید بر سه جنبه وجودی خویش یعنی فرآیند خانواده^۸، محتوای خانواده^۹ و بافت اجتماعی خانواده^{۱۰} به حیات خود ادامه می دهد (سامانی، ۲۰۰۸). بر اساس مدل فرآیند و محتوای خانواده^{۱۱} این نظام نیز همچون هر موجود زنده ای به گونه ای مستمر و مداوم با شرایط و نیازهای جدیدی رو به رو می شود که حیات وی سبک زندگی او را به چالش می کشاند، آنچه در این وادی موجب بازگشت و حفظ تعادل و سازگاری خانواده می شود، مهارت ها و کنش هایی است که در بعد نخست در فرآیند های خانوادگی جای می گیرند (از جمله مهارت و سبک های ارتباطی، سبک های تربیتی، مهارت در تصمیم گیری و حل مسئله و مهارت در بیان خود)؛ بعد دوم یعنی محتوا شامل همه ی آن چیزهایی است که واقعیات عینی و کاملاً ملموس زندگی اعضای خانواده را شکل می دهد، از این رو همه ی مواردی که محتوای تجربه های افراد را تعریف می کنند مثل سن، سطح تحصیلات، شغل، سلامت جسمی و روانی، بخش از مواردی هستند که می توان در زیر مجموعه محتوای خانواده جای داد. بعد سوم بافت اجتماعی خانواده است که به نظام های بزرگ اشاره می کند که خانواده را در بر گرفته اند و نمونه بسیار کلان آن را می توان فرهنگی دانست که خانواده در آن پرورش یافته و زندگی می کند، مانند یک نظام

⁷ yong et. al

² family process

⁸ family process

⁹ family content

¹⁰ family context

¹¹ Family process & content model

اعتقادی حاکم بر خانواده. این ابعاد پایه و اساس زندگی هر خانواده ای به شمار می آید و اعضا گذشته از واقعیتی که تجربه می کنند، بی گمان ارزیابی و قضاوتی از خانواده خود در این سه جنبه دارند (سامانی، ۲۰۰۸).

این موضوع به ویژه در نوجوانی که، به تازگی به شناخت صوری رسیده و امکان اندیشیدن به احتمالاتی غیر از واقعیت موجود را به دست آورده دارای اهمیت است، او اکنون به خوبی قادر است به فضای خانواده و اعضای حاضر در آن بنگرد، محتوای خانوادگی را سبک و سنگین کند و آنچه می بیند و می شنود را با آنچه در ذهن آرمانی اش شایسته خود می پندارد مقایسه کند. نتیجه این مقایسه هم به لحاظ تعاملات آتی نوجوان با اعضای خانواده و هم به واسطه احساس کنترلی که بار هیجانات منفی را به دوش او می گذارد مهم خواهد بود. از این رو خیلی هم عجیب نیست اگر شاهد نوجوانی باشیم که از طرز لباس پوشیدن یا وضعیت ظاهری پدر و مادر خویش راضی نیست یا فضای زندگی خویش را چندان نمی پسندد و بعد با موجی از نگرانی و فشار درونی (تعارض) بنای بی احترامی و بد خلقی با والدین خویش را آغاز می کند. بنابراین به نظر می رسد که سبک های تعارض به شناخت افراد در محیطی که تعارض رخ می دهد وابسته است. نوجوان نیز در محیط خانواده در طول زمان شیوه ی خاصی را برای ابراز تعارضات خود انتخاب می کند که نحوه ی تعامل بین اعضای خانواده، محتوای خانواده، فرآیندهای موجود در خانواده و طرحواره های شناختی که از کودکی در نوجوان شکل گرفته اند ، میتواند ما را در فهم چگونگی شکل گرفتن رویکرد های تعارضی و شیوه های مقابله با آن در نوجوان یاری دهد.

فرآیند مورد مطالعه در این پژوهش عبارت است از: بررسی نقش واسطه ای طرحواره های شناختی ناسازگار در ارتباط با فرآیند و محتوای خانواده و شیوه های مقابله با تعارض دانش آموزان دبیرستان های شهر شیراز.

اهمیت و ضرورت پژوهش

مطالعات مختلف بیانگر آن است که سلامت رفتار، با شیوه ارزیابی فرد از تنیدگی و روش های مقابله با آن ارتباط دارد. طرحواره ها نیز نقش عمده ای در تفکر، احساس، رفتار و نحوه برقراری ارتباط با دیگران را بازی می کنند و به گونه ای اجتناب ناپذیر زندگی بزرگسالی را به شرایط ناگوار دوران کودکی می کشانند که برای افراد زیان بخش می باشد. طرحواره های ناسازگار اولیه، راه های ناکارآمدی اند که افراد از طریق آن ها یاد می گیرند با دیگران کنار بیایند، اغلب زیر بنای نشانه های اضطراب، افسردگی و ناسازگاری به شمار می روند و به طور کلی هر چه طرحواره شدیدتر باشد فرد به هنگام برانگیخته شدن طرحواره، عواطف منفی بیشتری را تجربه می کند و فعال بودن آن در ذهن مدت زمان بیشتری به طول می انجامد (یانگ، ۱۹۹۰-۱۹۹۹).

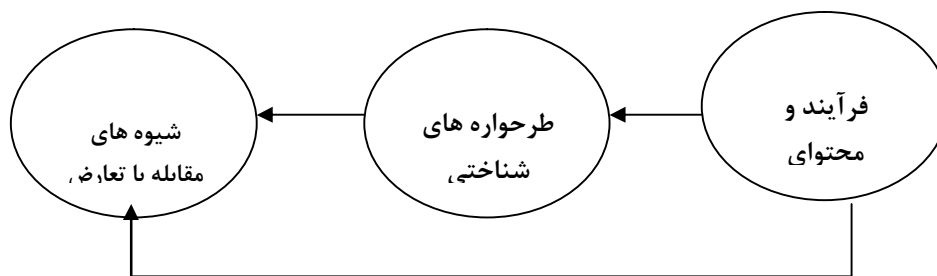
عملکرد خانواده نیز که حاصل تعامل سه دسته از عوامل از جمله: ۱- فرآیند خانواده، ۲- محتوای خانواده و ۳- بافت اجتماعی خانواده می باشد، بدون تردید بر شکل گیری طرحواره و سبک های تعارضی که نوجوان انتخاب می کند تاثیر گذار است.

عمده ترین تحول در دوران نوجوانی دگرگونی در نوع روابط خانوادگی است. بروز تغییرات در نوع ارتباط خانواده با نوجوان تنها به دلیل قرار گرفتن در دوران نوجوانی نیست، بلکه از دیگر عوامل این تحول، بروز تغییرات در والدین نوجوان نیز می باشد. در واقع، نه تنها نوع نیازهای نوجوان دستخوش تغییر می گردد بلکه نوع نیاز والدین به آنها نیز دچار تحول می شود، پس نوجوان و والدین بر سر موضوعات مختلفی دچار تعارض می شوند که این تعارضات اگر به شیوه مناسبی با آن مقابله شود به رشد و ترقی نوجوان کمک می کند، در غیر اینصورت دوران نوجوانی فرزندان را به گونه ای بحرانی و طوفانی بازنمایی می کند. بنابراین اهمیت تاثیر فرآیند و محتوای خانواده در تعیین شیوه مقابله با تعارض در نوجوان و همچنین شکل گیری طرحواره های شناختی روشن می شود. بنابراین با آموزش به خانواده ها برای بهبود فرآیندهای خانوادگی می توان به آنها کمک کرد تا تعارضات موجود بین نوجوان و خود را به گونه ای عاقلانه و کارآمد به سرانجام برسانند.

هدف پژوهش:

در این پژوهش فرآیند و محتوای خانواده متغیر مستقل، شیوه های مقابله با تعارض متغیر وابسته و طرحواره های شناختی ناسازگار نقش میانجی را در مدل ایفا می کند.

هدف کلی: بررسی نقش میانجی طرحواره های شناختی ناسازگار در ارتباط با فرآیند و محتوای خانواده و شیوه های مقابله با تعارض دانش آموزان دبیرستان های شیراز.

شکل شماره ۱-۱ مدل مفروض نقش واسطه گری طرحواره های شناختی با فرآیند و محتوای خانواده و شیوه های مقابله با تعارض

اهداف جزئی:

- بررسی رابطه بین فرآیند خانواده و طرحواره های شناختی ناسازگار.
- بررسی رابطه بین محتوای خانواده و طرحواره های شناختی ناسازگار.
- بررسی رابطه بین فرآیند خانواده و شیوه های مقابله با تعارض.
- بررسی رابطه بین محتوای خانواده و شیوه های مقابله با تعارض.
- بررسی رابطه بین طرحواره های شناختی ناسازگار و شیوه های مقابله با تعارض.
- پیش بینی طرحواره های شناختی ناسازگار از روی فرآیند و محتوای خانواده .

فرضیه ی پژوهش:

در این پژوهش می‌کوشیم تا حد فرضی زیر را پیرامون سه متغیر طرح شده مورد بررسی قرار دهیم. بدین ترتیب که نه تنها فرآیند و محتوای خانواده می‌توانند شیوه مقابله با تعارض را به صورت مستقیم تحت تاثیر خود قرار دهند، بلکه همچنین فرآیند و محتوای خانواده با تاثیر بر طرحواره‌های شناختی در فرزندان به صورت غیر مستقیم نیز اثر می‌گذارد.

فرضیه‌ها:

۱- بین خرده‌مقیاس‌های محتوای خانواده و طرحواره‌های شناختی ناسازگار رابطه معنی‌داری وجود دارد.

۲- بین خرده‌مقیاس‌های فرآیند خانواده و طرحواره‌های شناختی ناسازگار رابطه معنی‌داری وجود دارد.

۳- بین خرده‌مقیاس‌های فرآیند خانواده و شیوه‌های حل تعارض با پدر رابطه معنی‌داری وجود دارد.

۴- بین خرده‌مقیاس‌های فرآیند خانواده و شیوه‌های حل تعارض با مادر رابطه معنی‌داری وجود دارد.

۵- بین خرده‌مقیاس‌های محتوای خانواده و شیوه‌های حل تعارض با پدر رابطه معنی‌داری وجود دارد.

۶- بین خرده‌مقیاس‌های محتوای خانواده و شیوه‌های حل تعارض با مادر رابطه معنی‌داری وجود دارد.

۷- بین شیوه‌های حل تعارض با مادر و طرحواره‌های شناختی ناسازگار رابطه معنی‌داری وجود دارد.

۸- بین شیوه‌های حل تعارض با پدر و طرحواره‌های شناختی ناسازگار رابطه معنی‌داری وجود دارد.